

Sporedne kazne krivičnog Zakonika.

Piše: Dr. I. A. Ruspini.

Novi Krivični Zakonik za čitavu državu od 27. januara 1929.¹ razlikuje dvije vrste kazne: glavne kazne i sporedne kazne. Glavne su kazne: smrtna kazna, robija, zatočenje, strogi zatvor, zatvor (obični) i novčana kazna.² Sporedne su kazne: gubitak častnih prava i gubitak službe.³

Izlažemo ovdje samo sporedne kazne i to u I. Dijelu kaznu gubitka častnih prava, a u II. Dijelu kaznu gubitka službe.

I. Gubitak častnih prava. 1. Slučajevi u kojima se izriče kazna gubitka častnih prava. Gubitak častnih prava izriče se obavezno:⁴ a) za sva vremena pri osudi na smrt kao i pri osudi na robiju preko pet godina; b) za vrijeme od jedne do pet godina pri osudi na robiju od jedne do pet godina; c) za vrijeme zatočenja pri osudi na zatočenje.

Izvan ovih slučajeva izriče se obavezno gubitak častnih prava za vrijeme od jedne do tri godine pri osudi na strogi zatvor:⁵ a) zbog osnutka udruženja koje ide za uništenjem poretka u državi, kao i zbog stupanja u takovo udruženje ili pomaganja takovog udruženja ili primanja pomoći od takovog udruženja;⁶ b) zbog ne-

¹ »Službene Novine« Br. 33 — XVI od 9. febr. 1929.

² § 35. alin. 1. Kriv. Zak.: »Glavne su kazne: smrtna kazna, robija, zatočenje, strogi zatvor, zatvor i novčana globa.«

³ § 35. alin. 2. Kriv. Zak.: »Sporedne su kazne: gubitak častnih prava i gubitak službe.«

⁴ § 46. Kriv. Zak.: »Pri osudi na smrt ili robiju preko pet godina izreći će sud trajan gubitak častnih prava. — Pri osudi na robiju do pet godina izreći će sud gubitak častnih prava od jedne do pet godina. — Pri osudi na zatočenje izreći će sud gubitak častnih prava samo za vreme izdržavanja kazne.«

⁵ § 46. alin. 4. Kriv. Zak.: »Pri osudi na strogi zatvor izreći će sud u slučajevima koji su predviđeni ovim zakonom gubitak častnih prava od jedne do tri godine.«

⁶ § 98. Kriv. Zak.: »Ko osnuje kakvo udruženje radi ubedivanja ili potstrekavanja drugih da se nasilnim putem unište poredak u državi ili osnovi svakog društvenog poretka, kao i ko znajući cilj takvog udruženja

zaprisegnutog krivog svjedočenja, vještačenja, prevodenja ili tumačenja pred sudom;⁷ c) zbog krađe;⁸ d) zbog utaje;⁹ e) zbog iznudačivanja;¹⁰ f) zbog prevarnog pribavljanja imovinske koristi u vrijednosti preko 300 godina;¹¹ g) zbog oštećenja jednog vjernika

domaćeg ili inostranog pristupi istom kao član ili ga ma čime potpomogne ili primi od njega kakvu pomoć, kazniće se robijom do deset godina ili strogim zatvorom i gubitkom častnih prava.«

⁷ § 146. Kriv. Zak.: »Svedok, veštak, prevodilac i tumač koji nije položio zakletvu, a lažno je pred sudom svedočio, veštačio, prevodio ili tumačio, kazniće se strogim zatvorom i gubitkom častnih prava.« — § 148. Kriv. Zak.: »Propisi §§ 144.—147. primenjuju se i u postupku pred upravnim, berzanskim, izabranim sudovima i drugim sudovima i pred stranim ili međunarodnim sudovima ili međunarodnim komisijama.«

⁸ § 314. Kriv. Zak.: »Ko tuđu pokretnu stvar oduzme drugome u namjeri da njenim prisvajanjem pribavi sebi ili drugome protivpravnu imovinsku korist, kazniće se kao kradljivac strogim zatvorom i gubitkom častnih prava. — Za pokušaj će se kazniti.« Ispor. §§ 324. i 325.

⁹ § 318. Kriv. Zak.: »Ko tuđu pokretnu stvar koja mu je povjerena ili koju je našao ili do koje je slučajno došao protivpravno prisvoji u svoju korist, kazniće se kao utajivač strogim zatvorom i gubitkom častnih prava, a u lakšim slučajevima zatvorom i novčano. — Gonjenje se preduzima po predlogu.«

¹⁰ § 329. Kriv. Zak.: »Ko u nameri da sebi ili drugome pribavi protivpravnu imovinsku korist, zapretivši drugim kakvim zlom ili učinivši ga nesposobnim da se protivi, prinudi ga time da nešto učini ili ne učini ili trpi na štetu svoje ili tuđe imovine, kazniće se kao iznudač strogim zatvorom i novčano i gubitkom častnih prava. — Za pokušaj će se kazniti.« Ispor. §§ 324. i 325.

¹¹ § 334. Kriv. Zak.: »Ko u nameri da sebi ili drugome pribavi kakvu protivpravnu imovinsku korist lažnim pretstavljanjem ili prikrivanjem ili izopačenjem činjenica dovede koga u zabludu ili održava u zabludi u kojoj se ovaj nalazi i time ga navede da ovaj na štetu svoga ili tuđeg imanja ili svojih ili tuđih imovinskih interesa nešto učini ili trpi, kazniće se zbog prevare strogim zatvorom i novčano i gubitkom častnih prava. — Ako je ovo učinjeno samo u nameri oštećenja drugoga učinilac će se kazniti zatvorom do tri godine i novčano. — Za pokušaj će se kazniti. — § 335. Kriv. Zak.: »Pri ugovorima smatraće se prevarom i kao učinilac će se kazniti po 334 stranka: 1. koja je zaključila ugovor samo kao sredstvo za prevaru i drugu stranku u imanju stvarno oštetila; 2. koja je na mesto ugovorenog predmeta drugi predmet manje vrednosti ili drugog svojstva podmetnula ili vrednost ugovorenog predmeta umanjila; 3. koja je obmanula drugu stranku o prirodi ili bitnim osobinama ili sastavu i količini korisnih delova kakve robe; 4. koja je obmanula drugu stranku o vrsti robe ili njenom poreklu, pod pretpostavkom da je oznaka vrste robe ili njenog porekla koja je robu lažno pridavata bitni uslov za zaključenje ugovora.« — § 338. Kriv. Zak.: »Ako vrednost imovinske koristi pribavljene prevarom ne iznosi više od

na korist drugih po dužniku nesposobnom za plaćanje;¹² h) zbog stanovitih krivičnih djela u vezi sa stečajem;¹³ i) zbog lihvarstva;¹⁴ j) zbog profesionalnog kockanja (hazardna igra) i mamljenja svijeta na kockanje.¹⁵

trista dinara, učinilac će se kazniti zatvorom do tri meseca ili novčano do 3.000 dinara.«

¹² § 346. Kriv. Zak.: »Ko pošto je postao nesposoban za plaćanje, namerno stavi kojeg poverioca u povoljniji položaj u cilju da tim ošteti ostale poverioce, kazniće se strogim zatvorom najmanje šest meseci i gubitkom častnih prava. — No neće se kazniti poverilac koji je primio obezbeđnje ili namirenje tražbine, koja mu stvarno pripada.«

¹³ § 355. Kriv. Zak.: »Strogim zatvorom i gubitkom častnih prava kazniće se: 1. ko ostvaruje koju lažnu tražbinu ili koju tražbinu u lažnom isplatnom redu, da bi time postigao uticaj na stečaj koji mu stvarno ne pripada; 2. poverilac, koji, da bi glasao u izvesnom smislu ili da ne bi glasao, za sebe ili za koje treće lice primi kakvu imovinsku korist ili obećanje takve koristi, kao i onaj koji namerno kojem poveriocu u istom cilju dađe ili obeća kakvu imovinsku korist; 3. poverilac, koji, da bi glasao za prinudno poravnanje, primi za sebe ili za koje treće lice kakvu imovinsku korist ili obećanje takve imovinske koristi na što ostali poverioci nisu pristali, kao i ko namerno u označenom cilju dađe ili obeća kojem poveriocu posebnu imovinsku korist. — Isto tako kazniće se stečajni upravitelj (branilac ili staralac) i član poverilačkog odbora koji primi za sebe ili koje treće lice, na štetu poverioca, kakvu imovinsku korist ili obećanje takve koristi koja im ne pripada.« — § 345. Kriv. Zak.: »Zbog nehatnog (prostog) bankrotstva kazniće se strogim zatvorom i gubitkom častnih prava stečajni dužnik: 1. koji je svojim raskošnim životom ili prekomernim kućnim troškovima postao nesposoban za plaćanje, kao i ako je svoju nesposobnost za plaćanje prouzrokovao time, što je svoju imovinu ili delove imovine u besćenje otuđivao, a tako isto ako je lakomisleno ili nesrazmerna veresiju robu davao ili uzimao; 2. koji je svoju trgovinu zanemario i propisane knjige ili po prirodi posla potrebne neuredno vodio; 3. koji je propustio na vreme praviti godišnji bilans svoje trgovine; 4. koji, znajući za svoju nesposobnost plaćanja, pravi novi dug, isplati koji postojeći dug, dađe zalogu ili na vreme ne predloži sudu da mu se otvori stečaj i time ošteti svoje poverioce ili nekoje od poverilaca; 5. koji se upustio u berzanske ili druge spekulacije koje ne stoje u srazmeri sa njegovim imovinskim stanjem.«

¹⁴ § 357. Kriv. Zak.: »Ko ugovori za sebe ili drugoga kakvu prekomernu imovinsku korist, iskorišćujući teško imovno stanje drugog ugovorača, njegovo nedovoljno shvatanje, lakomislenost ili zabludu o značaju zaključenog ugovora, kazniće se strogim zatvorom najmanje mesec dana i novčano i gubitkom častnih prava. — Za pokušaj će se kazniti.«

¹⁵ § 362. Kriv. Zak.: »Ko se u vidu zanata kocka, kazniće se novčano do 20.000 dinara a u ponovnom slučaju i strogim zatvorom do godinu dana

Kazna gubitka častnih prava ne može se izreći u nijednom drugom slučaju.

2. Računanje roka obzirom na gubitak častnih prava.¹⁶ Početak ovoga roka računa se kod svakog gubitka častnih prava od dana kad je odnosna osuda postala pravomoćna.

Za dokončanje ovoga roka, ako je gubitak privremen, računa se vrijeme od dana kada je glavna kazna izdržana, zastarila ili oproštena. Prema tomu, ako je ko na pr. osuđen na godinu dana strogog zatvora i na gubitak častnih prava za jednu godinu, traje gubitak častnih prava i za vrijeme izdržavanja kazne i još jednu godinu dalje. Iznimka postoji pri osudi na zatočenje, jer tu prestaje gubitak častnih prava izdržanim zatočenjem.¹⁷

3. Značenje gubitka častnih prava. A) Gubitak častnih prava sastoji se u gubitku prava: a) na državnu ili ma koju drugu javnu službu ili na javna zvanja; b) na akademske stepene, odličja i druge javne počasti; c) u javnim stvarima glasati, birati ili izabran biti, kao i sva ostala politička prava vršiti.¹⁸

Ova kazna ima dva učinka: nesposobnost (inhabilitas) i lišenje (privatio).¹⁹

Nesposobnost. Kazna gubitka častnih prava čini dotičnika nesposobnim: a) da zadobije državnu ili ma koju drugu javnu službu ili javno zvanje; b) da zadobije akademske stepene, odličja i druge javne počasti; c) da u javnim stvarima glasuje, bira ili bude izabran, kao i da vrši koje druge političko pravo.

Ova nesposobnost traje dotle, dok traje odnosna kazna gubitka častnih prava.

Lišenje. Kazna gubitka častnih prava (uz to) lišava dotičnika: a) državne i svake druge javne službe i javnog zvanja, što ih on ima u času nastupa kazne; b) akademskih stepena, odličja i drugih javnih počasti, što ih on ima u času nastupa kazne.

i gubitkom častnih prava. — Isto tako će se kazniti i ko manji svet na kocku.«

¹⁶ § 48. Kriv. Zak. »Lice osuđeno na gubitak častnih prava, gubi prava pomenuta u § 47. od dana pravne snage presude, a vreme za koje ono ta prava gubi, ako taj gubitak nije trajan, računa se od dana kad je kazna izdržana, zastarela ili oproštena.«

¹⁷ Vd. alin. 3. § 46. cit. u op. 4.

¹⁸ § 47. Kriv. Zak.: »Gubitak častnih prava sastoji se u gubitku prava: 1. na državnu ili ma koju drugu javnu službu ili na javna zvanja; 2. na akademske stepene, odličja i druge javne počasti; 3. u javnim stvarima glasati, birati ili izabran biti, kao i sva ostala politička prava vršiti.«

¹⁹ Po crkv. Zakoniku (can. 2294 § 1 coll. can. 2299 § 2 kazna pravne besčasnosti (infamia juris) ne lišava službi i drugih stečenih prava.

Kazna gubitka častnih prava lišava umirovljenika (i) lične državne penzije.²⁰

Lice lišeno službe, penzije, zvanja, akademskih stepena, odličja i drugih javnih počasti lišeno je toga za sva vremena i kod privremene kazne gubitka časnih prava.

Sud mora u osudi, kojom izriče gubitak častnih prava, naznačiti službe, penzije, zvanja, akademske stepene i druge javne počasti, što ih dotičnik u času osude posjeduje, ali se one gube, ma i ne bile u osudi naznačene.

B) Ovdje tumačimo izraze, kojima Krivični Zakonik označuje pojedine predmete, što ih gubitak častnih prava obuhvata.

Izraz »j a v n a s l u ž b a« označuje — pored državne službe — i svaku drugu javnu službu bila građanska ili crkvena. Što se napose tiče crkvenih javnih služba, dokazuje rečeno fraza »m a k o j a (d r u g a) j a v n a s l u ž b a« Krivičnog Zakonika, koja glasi posve općenito, u vezi sa okolnošću, što su kod nas priznate vjeroispovijesti javne ustanove, pa po tomu i javne službe tih ustanova javne u smislu građanskog prava.²¹

Izraz »j a v n o z v a n j e« označuje javna zvanja, bila građanska ili crkvena. Takova su javna zvanja: liječničko, ljekarničko, bilježničko, odvjetničko, primaljsko i dr.

Izraz »a k a d e m s k i s t e p e n i« označuje doktorat, licencijat, bakalaureat i sl., bili stvarni ili samo naslovni (počastni), građanski ili crkveni.

Izraz »o d l i č j a« (javna) označuje redove i druge znakove odlikovanja, što ih javne vlasti i javne ustanove (građanske, crkvene) podijeljuju.²²

Izraz »j a v n e p o č a s t i« (druge) označuje počastne naslove i počasne službe, što ih javne vlasti i javne ustanove (građanske, crkvene) podijeljuju.²³

²⁰ § 132. Zakona o činovnicima od 31. marta 1931.: »Penzioner gubi pravo na ličnu penziju... 2) sudskom presudom...« — Kako naš Krivični Zakonik ne poznaje zasebne kazne gubitka penzije, izvodi se iz nazočne odredbe posve opravdano, da kazna gubitka častnih prava Krivičnog Zakonika obuhvata i gubitak penzije.

²¹ Ispor. § 47. Ustava nemačko-evangeličke hrišć. crkve augsb. veroispovedanja (Služb. Novine Br. 293—CI od 22. dec. 1930): »Lica koja su osuđena ili stavljena pod krivičnu istragu za zločinstva, ili za prestup učinjen iz koristoljublja ili protiv javnog morala, kao i ona koja padnu pod stečaj ili starateljstvo, ne mogu biti birana niti vršiti svoju dužnost u crkveno-samoupravnoj službi, za vreme dok traju pravne posledice.«

²² Obuhvaćena su i strana odličja i počasti, ali per se dašto samo za područje naše države. Isto vrijedi i za strane akademske stepene.

²³ Na pr. počasno građanstvo.

Izrazi »glasati, birati, izabran biti« (u javnim stvarima) označuju glasanje, biranje i izberivost u javnim stvarima građanske prirode.

Izraz »ostala politička prava« (u javnim stvarima) označuje prava građanske prirode.

NB. Razumijeva se po sebi, da građanska kazna gubitka časnih prava, koliko se odnosi na crkvene službe, penzije, zvanja, akademske stepene, odličja i druge počasti, nema nikakav pravni učinak na crkvenom području.

4. Ponovno sticanje izgubljenih časnih prava. a) Kada minu tri godine, otkako je glavna kazna izdržana, zastarila ili oprostena, može sud na molbu osuđenika, protiv kojega je izrečen gubitak časnih prava za sva vremena — ako se je za tri ove godine kao i za vrijeme izdržavanja glavne kazne dobro vladao i ako je oštećeniku po mogućstvu štetu prouzročenu dotičnim krivičnom djelom naknadio — istomu (osuđeniku) riješenjem svojim vratiti izgubljena častna prava.²⁴ To je t. zv. »povraćaja prava«.

Usljed takova »povraćaja prava« postaje dotičnik »ex nunc« sposoban: a) za sticanje državnih i drugih javnih služba i javnih zvanja; b) za sticanje akademskih stepena, odličja i drugih javnih počasti.

Izgubljene službe, zvanja, akademički stepeni, odličja i druge javne počasti ostaju dašto izgubljene, ali ih dotičnik može iz novog naslova steći, jer je za to sada sposoban.

b) Privremeni gubitak časnih prava prestaje samim istekom odnosnog roka, pak se prema tomu po isteku roka osuđeniku eo ipso vraćaju izgubljena častna prava i to posve u istom smislu i opsegu kao pri »povraćaju prava« sudskim riješenjem, o kojemu smo govorili gore pod b).²⁵

c) Kada mine pet godina, otkako je glavna kazna izdržana, zastarila ili oprostena, može sud na molbu lica, koje je prvi put osuđeno — ako se je za sve to vrijeme dobro vladao i oštećeniku po mogućstvu naknadio štetu prouzročenu dotičnim krivičnim dje-

²⁴ § 90. alin. 1. Kriv. Zak.: »Po isteku tri godine posle izdržane, zastarele ili oprostene kazne, može sud po molbi osuđenika protiv koga je u smislu § 46. od 1. izrečen gubitak časnih prava, ako se je osuđenik za vreme te tri godine kao i za vreme izdržavanja kazne dobro vladao i ako je oštećeniku svojim delom prouzrokovanu štetu po mogućstvu naknadio, oglasiti dostojnim da vrši izgubljena prava pomenuta u § 47. br. 3. kao i da može sticati ostala izgubljena prava pomenuta u § 47. br. 1. i 2.«

²⁵ § 90. alin. 2. Kriv. Zak.: »Osudenicima protiv kojih je osudom u smislu § 46. od. 2. do 4. izrečen gubitak časnih prava za izvesno vreme, vraćaju se prava pomenuta u § 47. br. 3. kao i mogućnost za sticanje ostalih prava pomenutih u § 46. br. 1. i 2. samim istekom toga vremena.«

lom — svojim riješenjem poništiti odnosnu osudu sa svim zakonskim posljedicama.²⁶ To je t. zv. »poništaj osude« ili »rehabilitacija«.

U tom »poništaju osude« uključen je i povraćaj izgubljenih častnih prava.

»Poništaj osude« imade obzirom na častna prava iste učinke kao i »povraćaj prava«, o kojemu smo govorili gore pod b).

II. Gubitak službe. Sud mora izreći »zasebnu«²⁷ kaznu gubitka državne i ma koje druge javne službe pri svakoj osudi na strogi zatvor od najmanje šest mjeseci.²⁸ Sud može izreći zasebnu kaznu gubitka državne i ma koje druge javne službe pri osudi na kraći strogi zatvor (t. j. na strogi zatvor ispod 6 mjeseci) u slučajevima, u kojima se je osuđenik počinjenim krivičnim djelom pokazao nedostojnim službe.²⁹

Zasebna kazna gubitka službe ne može se izreći u nikojem drugom slučaju.³⁰ Služba se ne gubi, ako u presudi, u kojoj se izriče glavna kazna, ne bude izrečen gubitak službe, a i kada je u presudi izrečen gubitak službe, gubi se samo ona služba, koja je u presudi naznačena.

Izgubljena služba gubi se dašto za sva vremena, no dotičnik ostaje sposoban da izgubljenu službu iz novog naslova opet stekne.

NB. Razumijeva se po sebi da građanska kazna gubitka službe, u koliko se tiče crkvene službe, nema nikakav pravni učinak na crkvenom području.

²⁶ § 90. alin. 3. Kriv. Zak.: »Po isteku pet godina posle izdržane, zastarele ili oproštene kazne, može sud po molbi lica koje je prvi put osuđeno svojim rešenjem poništiti za budućnost i protiv njega izrečenu osudu sa svim zakonskim posljedicama, ako se je za to vreme dobro vladalo i ako je oštećeniku po mogućstvu naknadilo štetu prouzrokovano svojim delom. No ništenjem osude ne mogu se vredati prava trećeg lica na naknadu štete.«

²⁷ Nazivamo ju zasebna kazna gubitka službe za razliku od kazne gubitka častnih prava, koja pored gubitka službe ima još i druge učinke.

²⁸ § 49. alin. 1. Kriv. Zak.: »Pri svakoj osudi najmanje na šest meseci strogog zatvora izreći će sud gubitak državne ili druge javne službe.«

²⁹ § 49. alin. 2. Kriv. Zak.: »I pri kraćenu (t. j. manje 6 mjeseci) strogom zatvoru može sud izreći gubitak državne ili druge javne službe u slučajevima, u kojima se je osuđenik učinjenim krivičnim delom pokazao nedostojnim službe.«

³⁰ Gubitak službe u slučaju tačke 10. § 104. Zakona o činovnicima od 31. marta 1931. nema značaja kazne. — § 104. cit. Zakona glasi: »Državnom službeniku građanskog reda služba prestaje: 1) ako je sudskom presudom osuđen na gubitak službe ili častnih prava... 10) ako sudskom presudom bude osuđen na zatvor duži od jedne godine za delo na koje se ne odnosi tač. 1.« — Tačka 10. tiče se samo državne službe.